

ШУМ

УДК 657.421

СИНЯТНИК

Михайло Анатолійович
0661012632t@gmail.com

Кристина Дмитрівна

**ЕКОНОМІЧНИЙ ЗМІСТ ОСНОВНИХ
ЗАСОБІВ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ
РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ ТА
ДЕЯКІ ШЛЯХИ ЇХ ЕФЕКТИВНОГО
ВИКОРИСТАННЯ**

**ECONOMIC CONTENT OF MAIN ACTORS
IN THE MODERN STAGE OF
DEVELOPMENT OF UKRAINE'S ECONOMY
AND SOME WAYS OF THEIR EFFECTIVE
USE**

к.е.н., доцент, Харківський
інститут фінансів КНТЕУ

студент Харківського
інституту фінансів КНТЕУ

Стаття присвячена визначенню змісту та суті основних засобів, розглянуто історіографію даної категорії та узгодженості між собою обліку основних засобів, що використовуються в нормативно-правовому забезпеченні. Встановлено відмінності у трактуванні поняття «основні засоби» в бухгалтерському та податковому обліку. Виділено основні критерії визнання основних засобів: матеріальність, сфера призначення, строк корисного використання, амортизація. Усунення розбіжностей у нормативних документах термінології і розкриття економічного змісту показників, що виступають основними при формуванні підприємствами облікової політики мають стати пріоритетними при вдосконаленні бухгалтерського обліку.

* * *

Статья посвящена определению содержания и сути основных средств, рассмотрена историография данной категории и согласованности между собой учета основных средств, которые используются в нормативно-правовом обеспечении. Установлены отличия в трактовке понятия «основные средства» в бухгалтерском и налоговом учете. Выделены основные критерии признания основных средств: материальность, сфера назначения, срок полезного использования, амортизация. Устранение разногласий в нормативных документах терминологии и раскрытие экономического содержания показателей, выступающих основными при формировании предприятиями учетной политики должны стать приоритетными при совершенствовании бухгалтерского учета.

* * *

The article is sanctified to determination of maintenance and essence of the fixed assets, historiography of this category and coordination is considered inter se to the account of the fixed assets that is used in the normatively-legal providing. Differences are set in interpretation of concept "the fixed assets" in a book-keeping and tax account. The basic criteria of confession of the fixed assets are distinguished: materiality, sphere of setting, term of the useful use, depreciation. Removing divergences in the normative documents of terminology and disclosing the economic content of the indicators serving as the main factors in the formation of accounting policies by enterprises should be a priority in improving accounting.

The efficiency of the functioning of the economy is largely determined by the state of its basic assets, which characterize the production capabilities of the economic sectors, determine the pace and extent of its development. In today's operating conditions of industrial enterprises it becomes relevant to study the problems of analysis of the reproduction of fixed assets, the effectiveness of their use in terms of implementation of investment projects, as well as determining the directions of activation of investment activity. However, the existing accounting system of fixed assets is not able to fully meet the growing information management needs. Frequent and inconsistent changes in the legislative and normative legal acts of Ukraine, which determine the methodological principles of formation in the accounting and tax accounting of information about fixed assets, led to a different and ambiguous interpretation of their essence, which needs to be systematized and generalized. The purpose of the work is to offer the author's vision of the concept of "fixed assets" on the basis of the generalization and systematization of modern scientific ideas for the definition of this category for accounting purposes. The research methods are the methodological and informational basis of the work are scientific works, materials of periodicals, Internet resources, legal acts and International Financial Reporting Standards. In order to carry out the above-mentioned tasks, depending on the specific goals of the tasks, the general scientific methods of economic analysis are used: statistical, analytical.

Ключові слова: основні засоби, нормативний термін експлуатації, оцінка, амортизація

Ключевые слова: основные средства, нормативный срок эксплуатации, оценка, амортизация

Keywords: fixed assets, standard operating life, valuation, depreciation

ВСТУП

Ефективність функціонування економіки значною мірою визначається станом її основних засобів, які характеризують виробничі можливості галузей економіки, визначають темпи та масштаби її розвитку. У сучасних умовах діяльності промислових підприємств стає актуальним дослідження проблем аналізу відтворення основних засобів, ефективності їх використання в умовах реалізації інвестиційних проектів,

а також визначення напрямів активізації інвестиційної діяльності.

Проте існуюча система обліку основних засобів не здатна повною мірою задовольнити зростаючі інформаційні потреби управління. Часті та непослідовні зміни у законодавчих і нормативно-правових актах України, які визначають методологічні засади формування у бухгалтерському і податковому обліку інформації про основні засоби, призвели до різного й неоднозначного тлумачення їхньої сутності, що потребує

систематизації та узагальнення. Значний внесок у розвиток теорії та практики аналізу основних засобів підприємства внесли відомі вітчизняні та зарубіжні вчені, серед яких Ю.А. Бабаєв, Н.Д. Баняк, А.Б. Борисов, Ф.Ф. Бутинець, М.Я. Дем'яненко, Н.В. Кружельний, А.В. Щербина. Проте відсутність єдиної точки зору до розуміння економічного змісту поняття «основні засоби» призводить до різного тлумачення цієї категорії в бухгалтерському та податковому обліку, що потребує її уточнення.

МЕТА РОБОТИ полягає у запропонуванні авторського бачення поняття «основні засоби» на підставі узагальнення та систематизації сучасних наукових уявлень визначення цієї категорії для цілей бухгалтерського обліку.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Методологічною та інформаційною основою роботи є наукові праці, матеріали періодичних видань, ресурси Internet, нормативно-правові акти та Міжнародні стандарти фінансової звітності.

Для здійснення вищезгаданих завдань, залежно від конкретних цілей задач, використано загальнонаукові методи економічного аналізу: статистичний, аналітичний.

РЕЗУЛЬТАТИ

Основні засоби є невід'ємною складовою діяльності будь-якого підприємства, вони відіграють неабияку роль, зокрема, в економічних процесах, саме тому термінологія відіграє значну роль у відображенні основних засобів у синтетичному та аналітичному обліку та врешті у звітності.

В. Сопко і В. Караєв зауважують, що невдала термінологія може не дати реального і повного уявлення про суть процесів, що відбуваються, а й ввести в оману.

У сучасних наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних вчених існує багато точок зору до трактування поняття «основні засоби», найтипівіші з яких наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Трактування сутності поняття «основні засоби» в економічній літературі

Автор	Визначення
Бабаєв Ю.А.	Основні засоби – це засоби праці, що беруть участь у процесі виробництва протягом багатьох циклів, зберігаючи при цьому свою натуральну форму, і поступово, в міру зношення, переносять свою вартість на продукцію, що виробляється.
Гречко С.М.	Основний засіб – необоротний актив, що призначений для господарської діяльності, тобто планується використовувати в господарській діяльності.
Коваленко А.М.	Основні засоби – це матеріальні активи з очікуваним терміном корисного використання більш ніж один рік (або на протязі операційного циклу, якщо він більше ніж рік), які підприємство утримує в цілях: використання під час виробництва або поставки товарів, надання послуг, надання в оренду іншим особам; виконання адміністративних та соціальних функцій.
Агрес О.Г.	Основні засоби – це засоби праці у формі матеріальних активів, які утримує підприємство з метою використання у виробничому процесі або здійсненні адміністративних чи соціально-культурних функцій, очікуваний термін корисного використання яких становить більше ніж один рік, не змінюючи при цьому своїх форм і розмірів, вартість яких є не меншою від законодавчо встановленого розміру та поступово переноситься в міру фізичного спрацювання та (або) морального старіння на вартість готової продукції проведенням амортизаційних відрахувань.
Коваленко О.В., Громова І.В.	Основні фонди – це частина засобів виробництва, які діють у процесі виробництва протягом тривалого періоду, зберігають при цьому впродовж усього періоду натурально-речовинну форму і переносять свою вартість на продукцію частинами у міру зносу у вигляді амортизаційних відрахувань.
Неміш Ю.В.	Основні засоби – це вартісно виражені ресурси, які утримуються суб'єктом господарювання з метою використання в процесі виробництва, постачання товарів і послуг, надання в оренду іншим особам або для здійснення чи соціально-культурних функцій, очікуваний строк експлуатації яких становить не менше одного року, чи визначається межами операційного циклу понад один рік, вартість яких зменшується в процесі використання.
Бабяк Н.Д.	Основні засоби – це активи з терміном корисного використання більше одного року, які використовуються на підприємствах у декількох операційних циклах з метою отримання економічної вигоди, не втрачаючи при цьому матеріально-речової форми, та переносять свою вартість на знов створену продукцію частинами у вигляді нарахованих амортизаційних відрахувань.
Борисов А.Б.	Основні засоби – засоби праці виробничого та невиробничого призначення. Характерною особливістю основних засобів є участь в процесі виробництва тривалий час, протягом багатьох циклів, при збереженні основних властивостей і первинної форми, при цьому поступове зношування і їх вартість переноситься на продукцію, що виготовляється.
Бутинець Ф.Ф.	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року.
Дем'яненко М.Я.	Основні засоби – це термін бухгалтерського обліку, синонім економічного поняття «необоротні матеріальні активи» (засоби виробництва, матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі діяльності або для здійснення адміністративних і соціальних функцій, що використовуються протягом тривалого періоду і поступово переносять свою вартість на продукцію у міру зношення); матеріальні цінності (виробниче майно), що споживається у виробничому процесі, тобто фізичний капітал.
Кужельний Н.В.	Основні засоби – сукупність матеріально-суттєвих цінностей, діючих в натуральній формі і протягом як матеріального виробництва, так і в невиробничій сфері.

Виходячи з вище сказаного, можна дійти висновку, що «основні засоби» – це матеріальні активи, придатні для використання в процесі діяльності суб'єкта підприємництва, які втрачають свою вартість частково, шляхом перенесення її на знову створений продукт, очікуваний термін використання яких більше одного року.

Подібне визначення поняття «основні засоби» знайшло відображення і у законодавчій базі (табл. 2).

Ефективність використання основних засобів є однією із найбільш важливих дослідницьких ланок на підприємствах. Відтворення основних виробничих засобів розглядається, як процес безперервного їх поновлення.

Таблиця 2

Трактування сутності поняття «основні засоби» у нормативно-правових актах України

Джерело	Визначення
Наказ Міністерства фінансів України «Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби» від 27.04.2000 р. № 92	Основні засоби – матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)
Податковий кодекс України	Основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин, наданих у користування ділянок надр (крім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2500 грн. і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)
Постанова Національного банку України «Про затвердження Інструкції з бухгалтерського обліку основних засобів і нематеріальних активів банку України» від 20.12.2005 р. № 480	Основні засоби – матеріальні активи, які банк утримує з метою використання їх у процесі своєї діяльності, надання послуг, здавання в лізинг (оренду) іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)
Господарський кодекс України	Основними фондами виробничого і невиробничого призначення є будинки, споруди, машини та устаткування, обладнання, інструмент, виробничий інвентар і приладдя, господарський інвентар та інше майно тривалого використання, що віднесено законодавством до основних фондів
МСБО 16 «Основні засоби»	Матеріальні об'єкти, які утримують для використання у виробництві або постачанні товарів чи наданні послуг, для надання в оренду іншим або для адміністративних цілей та використовуватимуть, за очікуванням, протягом більше одного звітного періоду.

Згідно з Податковим кодексом, «основні засоби – матеріальні активи, у тому числі запаси корисних копалин, наданих у користування ділянок надр (окрім вартості землі, незавершених капітальних інвестицій, автомобільних доріг загального користування, бібліотечних і архівних фондів, матеріальних активів, вартість яких не перевищує 2 500 грн., невиробничих основних засобів і нематеріальних активів), що призначаються платником податку для використання у господарській діяльності платника податку, вартість яких перевищує 2 500 грн. і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зношенням та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких із дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік)».

Відповідно до МСБО 16, «основні засоби – це матеріальні активи, якими підприємство володіє з метою їх використання в процесі виробництва, постачання товарів, здійснення послуг, надання в оренду або для цілей управління, й які, як передбачається, будуть використовуватися протягом більш одного звітного періоду» МСФЗ 16 поширюється на всі види активів, що відповідають даному визначенню, крім лісних угідь і подібних відтворених природних ресурсів. Таке визначення основних засобів є підкреслен-

ням способу їх використання.

П(С)БО 7 «Основні засоби» визначає основні засоби як матеріальні активи, які підприємство утримує для використання їх у процесі виробництва або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік).

На сьогодні в Україні склалася несприятлива ситуація щодо забезпеченості та ефективності використання основних засобів. Насамперед, це пов'язано з високим ступенем зношеності виробничих засобів, що обумовлює нагальну потребу у заміні та модернізації наявного парку засобів виробництва (табл. 3).

Здійснюючи аналіз основних засобів за 2011-17 рр., потрібно зазначити, що розмір первісної вартості зростає з 2011 р. до 2015 р. та збільшився на 7 103 256 млн. грн., проте дана позитивна тенденція дещо змінилася до 2017 р.: у 2016 р. первісна вартість зменшилась на 6 110 760 млн. грн. (або на 44,4 %) та у 2017 р. збільшилась на 536 051 млн. грн.. Показник ступеня зносу збільшувався до 2015 р., що є негативним чинником у діяльності підприємств, проте вже протягом 2016–17 рр. зменшується на 23,4 % та 2 % відповідно.

Таблиця 3

Вартість основних засобів підприємств України за 2011-17 рр.

Роки	Первісна вартість	Залишкова вартість	Ступінь зносу, %
2011	6 648 861	1 731 296	74,9
2012	7 396 952	1 780 059	75,9
2013	9 148 017	2 135 987	76,7
2014	10 401 324	2 356 962	77,3
2015	13 752 117	2 274 922	83,5
2016	7 641 357	3 047 839	60,1
2017	8 177 408	3 428 908	58,1

Однак, реальна ситуація така, що через інфляцію та падіння курсу національної валюти вартість нового обладнання набагато вище первісної вартості аналогічного експлуатованого устаткування.

Основні засоби відіграють вирішальну роль у виробничій діяльності промислових підприємств. Забезпеченість промислових підприємств основними засобами виробництва є важливим фактором, від якого залежать якість, повнота та своєчасність виконання робіт, обсяг виробництва продукції і фінансовий стан підприємства в цілому. Тому актуальним стає дослідження стану відтворювального процесу на промислових підприємствах.

Аналіз наявності та стану основних засобів за 2015-16 рр. за даними Державної служби статистики України, зазначає зменшення зносу основних засобів спостерігається лише в постачанні електроенергії, газу, пари та кондиційованого повітря на 939 500 млн. грн. або на 54,1 %. Іншим видам промисловості притаманна тенденція до збільшення зносу основних засобів.

Шляхи поліпшення використання основних засобів можуть бути представлені різним чином. Одним з варіантів системи шляхів і відповідних резервів підвищення ефективності використання основних засобів є наступна їх класифікація:

1) резерви поліпшення екстенсивного використання основних засобів або шляху збільшення часу роботи обладнання:

- прискорення введення в дію;
- скорочення та ліквідація внутрішньозмінних простоїв за рахунок сучасного і якісного забезпечення робочих місць сировиною, матеріалами, енергією, паливом, інструментом, оснащенням, робочою документацією, належного ремонтного обслуговування тощо;
- збільшення міжремонтних періодів і скорочення часу ремонтів;
- планування і забезпечення більш повного завантаження устаткування;
- підвищення коефіцієнта змінності;
- вдосконалення організації виробництва і праці;

2) резерви поліпшення інтенсивного використання обладнання або підвищення ступеня його завантаження в одиницю часу:

- встановлення оптимального режиму роботи обладнання;
- підвищення продуктивності праці на робочих місцях за рахунок застосування технологічної оснастки і спеціальних інструментів, вдосконалення технологічних процесів (підвищення рівня технологічності);
- підвищення рівня механізації та автоматизації

виробництва, у тому числі допоміжних та обслуговуючих процесів;

- поліпшення якості підготовки сировини і матеріалів до процесу виробництва;
 - підвищення кваліфікації робітників і освоєння ними передових методів праці;
 - підвищення рівня спеціалізації і концентрації при формуванні технологічних процесів;
 - модернізація обладнання;
- 3) удосконалення структури основних засобів:
- збільшення питомої ваги активної частини основних засобів;
 - зменшення частки невстановленого обладнання;
 - придбання високопродуктивних машин і устаткування, своєчасне їх оновлення;
 - забезпечення пропорційності між цехами і ділянками;
 - зменшення невикористовуваних і зайвих основних засобів за рахунок їх реалізації або здачі в оренду.

ВИСНОВКИ

Усунення розбіжностей у нормативних документах термінології і розкриття економічного змісту показників, що виступають основними при формуванні підприємствами облікової політики мають стати пріоритетними при вдосконаленні бухгалтерського обліку.

Грунтуючись на результатах проведеного дослідження можна зробити висновок, що основні виробничі засоби підприємства використовуються не достатньо ефективно. Подальшого підвищення ефективності їх використання можливо досягти інтенсивним шляхом, а саме:

- проведенням заміни частини застарілих технологій на нові, комп'ютеризовані технології, які будуть сприяти прискоренню виробництва та підвищенню продуктивності праці;
- проведенням реконструкції тих виробничих ділянок і обладнання, які є «вузькими місцями», тобто стримують можливості збільшення обсягів виробництва;
- організацією навчання та перепідготовки інженерно-технічних працівників та основних виробничих робітників, які будуть відповідати за впровадження нового прогресивного обладнання та працювати на ньому.

Покращення стану основних засобів можливе тільки завдяки оновленню та проведенню техніко-технологічної інноваційної модернізації.

Список використаних джерел

1. Жадан Т.А. Економічна сутність основних засобів підприємства: обліковий аспект. Глобальні та національні

проблеми економіки. 2015 №8. С. 112-116.

2. Мац Т. П. Економічний зміст основних засобів у нормативно-правовому забезпеченні. Економічні науки. 2012. Випуск 1 (4). Том 3. С. 115-119.

3. Міжнародні стандарти бухгалтерської звітності. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_014

4. Податковий кодекс України. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

5. Про затвердження Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00>

References

1. Zhadan T.A. The economic essence of fixed assets of the

enterprise: the accounting aspect. Global and national problems of the economy. 2015. № 8. pp. 112-116. (in Ukrainian)

2. Mats T.P. The economic content of fixed assets in the normative-legal provision. Economic sciences. 2012. № 1 (4). Vol. 3. pp. 115-119. (in Ukrainian)

3. International Accounting Standards. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/929_014 (in Ukrainian)

4. Tax Code of Ukraine. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (in Ukrainian)

5. On Approval of the Regulation (Standard) of Accounting 7 "Fixed Assets". URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (in Ukrainian)